

УДК 373.015.31:305-021.483]:37.06](045)

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ГЕНДЕРНО ТОЛЕРАНТНОЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Зубко, аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини

ORCID: 0009-0003-4911-9731

E-mail: andrikevichola@gmail.com

Стаття присвячена проблемі формування гендерної толерантності у дітей дошкільного віку як важливого складника сучасного демократичного суспільства. Увагу акцентовано на важливості співпраці між закладом дошкільної освіти та сім'єю для створення сприятливих умов виховання, вільного від гендерних стереотипів. Зазначено, що партнерство педагогів і батьків відіграє ключову роль у формуванні толерантного ставлення дітей до соціального різноманіття, їхньої особистісної самореалізації та подолання дискримінаційних уявлень.

На основі аналізу законодавчих документів та наукових досліджень визначено основні підходи до реалізації гендерно чутливого виховання в освітньому процесі. Зокрема, обґрунтовано значущість інформаційно-просвітницької роботи з батьками, проведення спільних заходів, моделювання толерантного освітнього середовища та здійснення контролю за освітньо-виховним процесом. Розглянуто питання впливу сім'ї на формування уявлень про гендерні ролі та гендерну рівність.

У статті також окреслено основні проблеми, що перешкоджають досягненню гендерної рівності, серед яких: стійкість соціальних стереотипів, нерівне представництво жінок і чоловіків у різних сферах діяльності, дискримінація на ринку праці. Запропоновано шляхи подолання цих проблем, зокрема через освіту, зміни у законодавстві, популяризацію гендерної рівності через медіа та підтримку міжнародних організацій.

Ключові слова: гендер, толерантність, гендерна толерантність, співпраця, партнерство освітнього закладу і сім'ї, дошкільна освіта, гендерне виховання, подолання стереотипів.

PARTNERSHIP INTERACTION BETWEEN EDUCATIONAL INSTITUTION AND FAMILY IN RAISING A GENDER-TOLERANT PRESCHOOL CHILD

Olha Zubko, PhD Student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: 0009-0003-4911-9731

E-mail: andrikevichola@gmail.com

The article is devoted to the problem of forming gender tolerance in preschool children as an important component of a modern democratic society. Attention is focused on the importance of cooperation between the preschool education institution and the family to create favorable conditions for upbringing free from gender stereotypes. It is noted that the partnership of teachers and parents plays a key role in shaping children's tolerant attitude to social diversity, their personal self-realization and overcoming discriminatory ideas.

Based on the analysis of legislative documents and scientific research, the main approaches to the implementation of gender-sensitive education in the educational process are identified. In particular, the importance of informational and educational work with parents, joint activities, modeling a tolerant

educational environment and control over the educational process is substantiated. The issue of family influence on the formation of ideas about gender roles and gender equality is considered.

The article also outlines the main problems that impede the achievement of gender equality, including the persistence of social stereotypes, unequal representation of women and men in various fields of activity, and discrimination in the labor market. The author suggests ways to overcome these problems, in particular through education, changes in legislation, promotion of gender equality through the media and support of international organizations.

Keywords: *gender, tolerance, gender tolerance, cooperation, partnership between educational institution and family, preschool education, gender education, overcoming stereotypes.*

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до виховання дітей, зокрема щодо формування у них гендерної толерантності. Важливо, щоб дитина змалку засвоювала ідеї рівності, поваги до різноманіття та відсутності стереотипів у сприйнятті ролей чоловіків і жінок. Разом з тим, освітній процес не може розглядатися без активної участі та налагодженої взаємодії усіх його учасників. Саме тому співпраця закладу освіти та сім'ї відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для гармонійного розвитку дошкільників.

Закон України «Про дошкільну освіту» єдність виховних впливів сім'ї і закладу дошкільної освіти визначає одним із основних принципів якісного освітнього процесу [4]. Педагогіка партнерства є ключовим компонентом Концепції Нової української школи. Організацію освітньої діяльності на засадах партнерства визнано умовою і критерієм оцінки ефективності дошкільної ланки системи безперервної освіти в Україні [6].

Ефективне партнерство між педагогами та батьками сприяє формуванню толерантного ставлення дітей до довколишніх незалежно від статі, розвитку їхньої особистості та подоланню гендерних упереджень. Заклади дошкільної освіти мають забезпечити інтеграцію гендерно чутливого виховання в освітній процес, а батьки – підтримувати ці засади у сімейному середовищі.

Цінним теоретичним підґрунтям для започаткованого нами дослідження є праці сучасних українських дослідників у галузі психології, педагогіки, соціології та філософії, присвячені різним проблемам толерантності, у тому числі гендерної – О. Будник, Л. Ващенко, Н. Гавриш, Т. Говорун, Т. Грубі, О. Демчиної, В. Каган, Г. Лактіонової, Т. Марценюк, Л. Міщик, Т. Мотуз, Л. Найдьонові, В. Полякової, О. Пометун, О. Праченко, Г. Скіпальської, О. Ставицької, С. Столярчук, Т. Титаренко, Ю. Ханецької та ін.

Значний внесок у вивчення гендерної культури, інтеграції гендерного підходу в освітній простір, змісту й сутності поняття «гендер», особливостей організації гендерного виховання дітей дошкільного та шкільного віку, процесу гендерного становлення особистості на засадах гуманізму та демократизму зробили В. Андрущенко, С. Вихор, Л. Вовк, Т. Говорун, М. Зубілевич, В. Каган, О. Кікінежді, О. Кононко, В. Кравець, О. Кравченко, О. Луценко, Л. Міщик, І. Мунтян, Л. Олійник, Н. Приходько, М. Савченко, Т. Титаренко, С. Тищенко, Ю. Ткалич, Л. Штильова, О. Цокур, Л. Яценко та ін.

Питаннями гендерної соціалізації дитини в родині переймаються науковці в галузях психології, соціології, педагогіки, гендерних студій – М. Кириленко, О. Кісь, Л. Кобилянська, Т. Мельник, О. Стрельник, Н. Чухим та ін.

Різні аспекти педагогічної взаємодії досліджують І. Андросук, І. Бех, А. Залізняк, О. Коберник, О. Кочерга, Ю. Косенко, В. Панок та ін.

Натомість, аналіз сучасних досліджень із гендерної проблематики засвідчує недостатню кількість наукових праць щодо співпраці освітнього закладу і сім'ї у вихованні у дітей гендерної толерантності.

Зважаючи на означене, *мету статті* ми вбачали у розкритті ролі партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у вихованні гендерно толерантної дитини.

Однією з основ суспільної стабільності в сучасному багатокультурному середовищі є толерантність. Гендерна толерантність є ключовим складником демократичного суспільства. Вона сприяє зменшенню дискримінації, розвінчуючи стереотипні уявлення про «традиційні» ролі чоловіка і жінки, і тим самим розширюючи можливості особистісного та професійного розвитку; підвищенню соціальної справедливості, адже гендерно рівноправне суспільство гарантує рівний доступ до освіти, кар'єрного зростання та політичної участі; зміцненню економіки через рівний доступ жінок і чоловіків до професійної діяльності, що підвищує ефективність ринку праці та сприяє загальному економічному розвитку; формуванню гармонійних сімейних стосунків шляхом відходу від традиційних гендерних ролей, що дозволяє рівномірно розподіляти обов'язки у родині, покращуючи тим самим якість сімейного життя [2].

На законодавчому рівні основні принципи та зміст гендерної толерантності закріплені в «Декларації тисячоліття ООН», «Декларації принципів толерантності», Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» тощо. Одним із ключових завдань цих документів є гарантування рівноправності жінок і чоловіків. Одним із ключових завдань цих документів є гарантування рівноправності жінок і чоловіків [3]. Основу нормативно-правових документів, що регулюють діяльність дошкільної освіти на державному рівні (Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту», Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти в Україні), Концепція Нової української школи, Конвенція про права дитини тощо), становлять ідеї гуманістичної педагогіки, громадянського та патріотичного виховання, спільної відповідальності держави, суспільства, родини, педагогів і фахівців, залучених до виховання та розвитку дитини-дошкільника [7]. Важливим аспектом є також гендерний підхід, який спрямований на створення умов для формування толерантної особистості, вільної від гендерних стереотипів та відповідальної за міжособистісні стосунки в соціумі [5].

Попри значний прогрес, питання гендерної толерантності все ще стикається з труднощами. Серед них: стійкість стереотипів у суспільстві, які передаються з покоління в покоління; нерівне представництво у владі та бізнесі, де жінки займають значно менше керівних посад; дискримінація на ринку праці, коли рівень заробітної плати у жінок залишається нижчим, ніж у чоловіків, за однакову роботу тощо.

На наше переконання, основними шляхами подолання гендерної дискримінації є:

- освіта та просвітництво – впровадження гендерно чутливих освітніх програм, що допоможуть виховувати толерантність у дітей і молоді;

- зміни у законодавстві – прийняття та реалізація законів щодо рівноправ'я, протидії дискримінації та насильству за ознакою статі;
- популяризація гендерної рівності через медіа – створення у кіно, рекламі, літературі тощо позитивних образів жінок і чоловіків, вільних від гендерних стереотипів;
- підтримка на рівні держави та міжнародних організацій – організації ООН, ЄС та інші міжнародні інституції, що активно сприяють впровадженню політики рівності, у тому числі гендерної.

Гендерна толерантність є необхідною умовою для створення справедливого суспільства, де кожна людина має рівні можливості. Її впровадження сприяє економічному, соціальному та культурному розвитку країни. У сучасному світі необхідно продовжувати боротьбу з гендерними стереотипами, впроваджувати гендерно чутливі реформи та формувати нову культуру толерантності й рівності.

Гендерна толерантність як важлива моральна якість особистості починає формуватися ще в дитячому віці під впливом сім'ї та освітніх закладів і, разом із накопиченням знань і набуттям досвіду соціальної взаємодії, розвивається впродовж усього життя [1].

Нині в закладах дошкільної освіти активно реалізуються освітні програми, спрямовані на розвиток гендерної толерантності, і включають інтерактивні та інклюзивні методи навчання, які допомагають дітям засвоювати цінності рівності та поваги: «Рівність і повага з раннього віку», «Толерантність через емоції», «Гендерна рівність у груповій роботі» та ін.

Поряд із закладом дошкільної освіти вирішальний вплив на формування особистості дитини має сімейне середовище, оскільки саме сім'я є першим соціальним інститутом, з яким взаємодіє дитина.

Які ж основні аспекти впливу сім'ї та формування особистості дитини? По-перше, це – емоційний клімат у сім'ї. Діти, які виховуються у сім'ях із позитивною емоційною атмосферою, здебільшого зростають впевненими у собі, вміють встановлювати толерантні міжособистісні взаємини. У конфліктних сім'ях чи сім'ях з емоційною нестабільністю дитина може відчувати тривожність, невпевненість чи навіть агресію. По-друге, саме у сім'ї у дитини відбувається формування цінностей і норм. Через поведінку батьків та їхні цінності дитина засвоює основні моральні принципи, як-от чесність, повага до інших, відповідальність. По-третє, у сімейному середовищі дитина опановує рольові моделі поведінки. Батьки виступають первинними рольовими моделями, орієнтирами для поведінки дітей у її майбутніх стосунках. По-четверте, дитина вчиться взаємодіяти із зовнішнім світом через сімейне спілкування. Спільна діяльність, як-от сімейні вечери чи спільне проведення часу, сприяє розвитку комунікативних навичок. У сім'ях, де панує відкритість у спілкуванні, діти краще адаптуються до соціуму. Таким чином, у дітей формуються соціальні навички. По-п'яте, сім'я формує уявлення про гендерні ролі. Якщо сімейні обов'язки розподілені рівномірно, то і дитина засвоює ідею рівності між статями. Натомість у родинах із традиційними стереотипами дитина може перейняти деформовані уявлення про гендерні ролі та гендерну рівність.

Сімейне середовище діє як фундамент особистісного розвитку. Гармонійна взаємодія, любов та підтримка у сім'ї сприяють формуванню здорової, впевненої, соціально адаптованої та гендерно толерантної особистості.

Виховання гендерно толерантної дитини дошкільного віку – це комплексний процес, що вимагає спільних зусиль і педагогів, і батьків. Партнерство освітнього закладу і родини у вихованні гендерної толерантності – це спільна діяльність педагогів і батьків, спрямована на формування у дітей поваги до рівності статей, подолання гендерних стереотипів і створення умов для гармонійного розвитку особистості.

Взаємодія з батьками завжди була складним напрямом діяльності освітнього закладу та вимагала значних зусиль, адже кожен із батьків має власне бачення того, як має бути організований освітній процес їхньої дитини з урахуванням її особливостей розвитку та поведінки. Педагогічні працівники повинні знаходити індивідуальний підхід до членів сім'ї дитини, добираючи потрібні слова підтримки чи поради, а також переконувати у важливості застосування певних методів, прийомів навчання чи корекційного впливу.

У ході дослідно-експериментальної роботи з виховання у дітей старшого дошкільного віку гендерної толерантності нами виокремлено такі основні напрями партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї:

1. Інформаційно-просвітницька робота:

- тренінги, інтерактивні заняття, лекторії, семінари-практикуми для батьків, навчальні воркшопи (подолання гендерних упереджень і розвиток емоційної емпатії у родинному середовищі, розвиток навичок ефективної комунікації, аналіз методичної та спеціальної літератури з гендерної проблематики тощо);
- групові та індивідуальні консультації для батьків з проблем виховання гендерно толерантної дитини (важливість гендерного виховання, роль сім'ї у формуванні гендерної толерантності тощо);
- батьківські збори (обговорення питань гендерної рівності, подолання стереотипів у вихованні тощо);
- тематичні зустрічі із запрошенням експертів з питань гендерної толерантності (обмін досвідом та надання рекомендацій з гендерного виховання дитини);
- обговорення стратегії виховання (спільний аналіз освітніх завдань та ролі батьків у формуванні гендерної толерантності у дітей);
- вечори запитань і відповідей;
- ігрові демонстрації (організація інтерактивних занять, де батьки наочно знайомляться з роботою з формування навичок гендерної толерантності у дітей);
- розповсюдження інформаційних матеріалів (брошури, плакати, стенди) про принципи гендерної рівності;
- використання цифрових платформ (групові чати, блоги, вебінари) для спільного обговорення питань з різних проблем виховання дитини.

2. Спільна діяльність закладу дошкільної освіти та сім'ї:

- організація спільних заходів (відкриті заняття, святкові дні, розваги, конкурси, спортивні змагання, вечорниці, тематичні вечори та майстер-класи тощо);
- створення батьківських клубів чи груп з метою обговорення питань гендерної толерантності, обміну досвідом та ідеями;

- організація спільних майстер-класів та проєктів для педагогів, батьків і дітей з метою подолання гендерних стереотипів;
- волонтерська діяльність (допомога у проведенні занять та екскурсій, участь у соціальних проєктах тощо);
- залучення батьків до спільного читання з дітьми гендерно нейтральних історій та казок, перегляду фільмів та обговорення їх змісту.

3. Моделювання гендерно толерантного освітнього середовища:

- усвідомлений вибір іграшок, книжок, дидактичних матеріалів, що не містять гендерних стереотипів;
- збалансоване використання образів чоловіків і жінок у навчальних матеріалах, спільних заходах;
- формування у дітей рівних можливостей для самореалізації (у виборі ігор, занять, професійних орієнтацій тощо).

4. Спільний контроль і оцінка виховного процесу:

- анкетування, опитування батьків щодо їхніх поглядів на гендерне виховання;
- моніторинг рівня вихованості гендерної толерантності у дітей засобами спостереження, діагностичних методик;
- постійне інформування батьків про успіхи дитини;
- врахування індивідуальних особливостей сімейного виховання;
- індивідуальні консультації для сімей, які потребують підтримки у вихованні гендерно толерантної дитини.

Перевагами партнерської взаємодії є підвищення довіри між педагогами та батьками; психологічний комфорт дитини в освітньому закладі; формування активної життєвої позиції у дитини; зменшення конфліктних ситуацій у процесі виховання.

Отже, партнерська співпраця між освітнім закладом і батьками сприяє створенню сприятливого для розвитку дитини середовища, позбавленого дискримінації та гендерних стереотипів, зміцнення її соціальних навичок та формуванню всебічно розвиненої особистості. Співпраця з батьками дозволяє активувати їхню участь в освітньому процесі як рівноправних його учасників, розширити зони впливу соціального інституту на інститут сім'ї як один з найвагоміших факторів гендерної соціалізації дитини, усвідомити батьками власну значущість для своєї дитини та їхню роль у розвитку дитини, зокрема і вихованні гендерної толерантності.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у напрацюванні методичних рекомендацій з організації партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у вихованні гендерно толерантної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гендерні відносини : архетип, стереотип, ідентичність : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Пушонкової О. А., Шевченко З. В. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016. 202 с.
2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві : колективна монографія / авт. кол. : Ю. Саєнко – наук. ред., Л. Амджадін, М. Васильчук, Г. Герасименко та ін. Київ : Вид-во ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2007, 145 с.
3. Грубі Т. В. Основні підходи до вивчення гендерної толерантності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. № 2. С. 99–107. URL : <https://surl.li/oktnuz>

4. Закон України «Про дошкільну освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 42, ст.258) (із змінами, внесеними згідно із Законом № 4059-IX від 19.11.2024). URL : <https://surl.li/rucixw>
5. Зубко О. С. Виховання гендерної толерантності : інтерпретація основних понять дослідження. *Наукові інновації та передові технології*. № 4(28). 2023. С. 955–966. URL : <https://surl.li/anphuw>
6. Концепція «Нова українська школа». URL : <https://surl.li/zjdzph>
7. Цокур О., Іванова І. Розвиток гендерного підходу в освіті. URL : <https://surl.li/tgnvdz>

REFERENCES

1. Genderni vidnosyny : arkhetyp, stereotyp, identychnist' [Gender relations : archetype, stereotype, identity] (2016) / za zah. red. Pushonkovoyi O. A., Shevchenko Z. V. Cherkasy : Vydavets' Chabanenko YU. 202 s. [in Ukrainian].
2. Henderni stereotypy ta stavlennya hromads'kosti do gendernykh problem v ukrayins'komu suspil'stvi [Gender stereotypes and public attitudes towards gender issues in Ukrainian society] (2007) / avt. kol. : YU. Sayenko – nauk. red., L. Amdzhadin, M. Vasylychuk, H. Herasymenko ta in. Kyiv : Vyd-vo TOV «Kompaniya VAITE». 145 s. [in Ukrainian].
3. Hrubii T. V. Osnovni pidkhody do vyvchennya hendernoyi tolerantnosti [Basic approaches to the study of gender tolerance]. URL : <http://surl.li/nxukx> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrayiny «Pro doshkil'nu osvitu» [The Law of Ukraine “On Preschool Education”] (Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR), 2024, № 42, st. 258) (iz zminamy, vnesenymy z·hidno iz Zakonom № 4059-IKH vid 19.11.2024). URL : <https://surl.li/rucixw> [in Ukrainian].
5. Zubko O. S. (2023). Vykhovannya hendernoyi tolerantnosti : interpretatsiya osnovnykh ponyat' doslidzhennya. [Teaching gender tolerance: interpretation of the main concepts of the study] *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*. № 4(28). S. 955–966. URL : <https://surl.li/anphuw> [in Ukrainian].
6. Kontseptsiya «Nova ukrayins'ka shkola» [The concept of the “New Ukrainian School”]. URL : <https://surl.li/zjdzph> [in Ukrainian].
7. Tsokur O., Ivanova I. Rozvytok hendernoho pidkhodu v osviti [Development of gender approach in education]. URL : <http://surl.li/nxwrrp> [in Ukrainian].